בעזהשי"ת

נעימים אמריה

ממעיינותיו של הגאון החסיד רבי מיכאל אריה ראנד שליט"א

גליון פרשת וישלח תשפ"ז
שנה ד' גליון מ"א

זיהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל

"לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי"

בעת עלות השחר, בסיום התאבקותו של המלאך עם יעקב אבינו, ביקש יעקב לדעת את שמו – "**הַגִּידָה נָּא שְׁמֶךָ**", אולם המלאך סירב – "**וַיֹּאמֶר: לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי**". מפרש **רש"י**: "אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים".

והדבר פלא, שכן בתחילת הענין כותב **רש"י בעצמו** בשם "רבותינו" שהיה זה "**שרו של עשו**" – שהוא **סמא"ל** (רש"י סוכה כט, א ד"ה אלהיה), וכן איתא **במדרש תנחומא** על אתר (פיסקא ח'): "**וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ**" – **זה סמא"ל שרו של עשו**. ומעתה יש להקשות בדרך "ממה-נפשך": וכי סלקא דעתך שנגלה ל"**רבותינו**" מה שלא נגלה **ליעקב אבינו**? ודאי שלא! ואם כן בודאי ידוע ידע גם יעקב בעצמו שהמלאך המתאבק עמו הוא "**סמא"ל שרו של עשו**", ומדוע איפוא שאלו לשמו, ומדוע לא השיבו המלאך ששמו הוא "סמא"ל". ואם אכן לא נגלה הדבר ליעקב מיהו המלאך – מנין נודע הדבר לחז"ל שהיה זה אכן "סמא"ל שרו של עשו".

גם יש להתבונן: וכי לסמא"ל ישנם "שליחויות רבות" עד שמשתנין שמותיו לפי עבודת השליחות? הלא לכאורה **שליחות אחת ויחידה יש לו מבריאת העולם ועד סופו** לפתות את בני האדם ולהסירם מדרך האמת – "**יורד ומתעה ועולה ומרגיז**" (ב"ב טז, א).

ובכלל יש להבין, לשם מה ביקש יעקב אבינו לדעת את שמו של המלאך? מאי נפקא-מינה בדבר? איזה תועלת יכולה לצמוח מהידיעה ששמו הוא כזה או כזה?

* * *

יתכן שכך הם פירושם של דברים: בודאי ידע יעקב אבינו שהמלאך המתאבק עמו הוא "**סמא"ל שרו של עשו**" המפתה את הברואים לסור מאחרי ה', אלא שביקש לדעת באיזה **אופן** ובאיזה **סגנון** עומד הוא לפתות את זרע יעקב בהמשך הדורות. "**הַגִּידָה נָּא שְׁמֶךָ**" – ספר נא לפני באיזו **צורה והתגלות** שלוח הנך לפתות את בני העולם, אולי אוכל בזאת להציל את זרעי מפיתוייך כשאודיע להם מראש באיזה "מלבוש" הנך מתלבש בבואך להיות "יורד ומתעה".

בכל פעם מתכסה אני בכסות שונה. פעם אני "צדוקי" ופעם "ביתוסי", פעם "משכיל" ופעם "ציוני", פעם "כתלמיד חכם נדמה לו" ופעם "כעובד כוכבים נדמה לו"

השיבו שרו של עשו: "אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים". בכל פעם מתכסה אני בכסות שונה. פעם אני "**צדוקי**" ופעם "**ביתוסי**", פעם "**משכיל**" ופעם "**ציוני**", פעם "**כתלמיד חכם נדמה לו**" ופעם "**כעובד כוכבים נדמה לו**" (חולין צא, ב), פעם אני "**עשו**" ופעם "**לבן**". באחת: אין לי שם קבוע, כי בכל דור ובכל תקופה מופיע אני ב"**גלימה**" חדשה...

ואפילו באותו דור ובאותה התקופה, הנה לפלוני אחדור ל"**מוחו**" ואפתהו בהשכלה ולימודי חול, ולאלמוני אחדור ל"**מאוויו ותשוקותיו**" ואפתהו בתאוות אסורות. לפלוני אפתה לעזוב את דרך ה' לגמרי בפנימיות ובחיצוניות, ולאלמוני אפתה להשאר על מקומו ולעשות בסתר ככל העולה על רוחו... ואם כן "**לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי**", הרי לא שם **אחד** יש לי, אלא **אלפים ורבבות**...

כי אכן "בעל מלאכה אחת" אני. מלאכתי היא לפתות את בני העולם ולהסירם מדרך התורה והמצוות. אולם כפי ריבוי האנשים אליהם אני שלוח – כך הם ריבוי שמותי. **אם יהיו ששים רבוא שורשי נשמות ישראל בכל דור ודור – יהיו לי בודאי ששים רבוא שורשי שמות בכל דור ודור**. ואם כן "**לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי**"...

* * *

צדיקים אמרו, וכך שמעתי **מחו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע**, כי בכל שנה נברא יצר ושטן חדש בעולם. וכפי שמפורסם בשם **הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע** שהקשה על מה שכתבו **התוס'** בראש השנה (סז, ב ד"ה כדי לערבב) שעל ידי התקיעות בנהל השטן ומתערבב – וכי אינו זוכר משנה שעברה? אלא "דבכל שנה השטן הוא יצר הרע חדש, דכמו שבבחינת הקדושה בכל שנה נתחדש בחינה חדשה, כן זה לעומת זה, ואינו אותו דאשתקד" (אמרי פינחס, מאמרי ר"ה אות תצז).

בכל שנה נברא "**שטן חדש**", היינו שבכל שנה ניתן לשטן "**תפקיד חדש**, **שונה, אחר**, עם פיתויים חדשים, תשוקות אחרות, וכלי מלחמה אחרים, והוא משקיע את כל כולו ב"תחפושת" החדשה שלו, ב"תלבושת" השנתית, ליפותה לנאותה ולשכללה מכל צד, בכדי שתתקבל בהתלהבות מרובה אצל בני הדור החדש. שקוע הוא כל כולו בשליחות החדשה, עד שכל מה שאירע בעת השליחות הקודמת נשכח ממנו...

* * *

ברור איפוא כי עלינו לחגור חרב וחנית ולהלחם בשטן הזה עד כלות. אבל כיצד? וכי ניתן לדחותו לגמרי? הלא זקוקים אנו לו! שכן אי אפשר להתקיים בלא **מאכל** ובלא **משתה**, ואי אפשר בלא **ממון**. אי אפשר להביא לעולם זרע ברך ה' בלא **הקמת בית בישראל**, ואי אפשר לקיים את האשה והילדים בלא **דירת מגורים**. וכפי שהיטיב להגדיר זאת **הרמב"ם** בהקדמתו לפירוש המשניות כי "**כל תענוגי העולם הם הוללות וסכלות גמור – אבל הם סיבה לישוב העולם**" (וראה 'שפתי צדיק' בפרשתין אות יג).

אלא מאי? נזדקק ללכת לעולם "בין הטיפות". מצד אחד **לקרב** ומצד שני **לרחק**. ובחכמה רבה נברור את "שביל הזהב" ונאיר נתיבות – **מתי וכמה** לרחק **ומתי וכמה** לקרב!

הלא כן עשה יעקב אבינו כשהכין את עצמו ל"מפגש" עם עשו. "**התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון, לתפילה, ולמלחמה**" (רש"י לב, ט). מצד אחד "**דורון**", מצד שני "**מלחמה**", ובתווך "**תפילה**". שכן כבר הורונו חז"ל הקדושים (סוטה מז, א) כי בעניני יצרו של אדם "**לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת**". לעולם ממש. לא פעמים כך ופעמים כך, אלא "**לעולם**" זקוק הוא האדם לשניהם, לשמאל הדוחה ולימין המקרבת.

אי אפשר בלי המאוויים והתשוקות, ואי אפשר עמהם. אז מהי הדרך? לעבוד עם **שתי הידים**! "שמאל דוחה וימין מקרבת". **מלחמה ודורון**. ובין זה לזה, בין הקירוב והריחוק, לשפוך את הלב בדמעות ובתחנונים לפניו יתברך שיורנו את הכמות הנכונה והמדוייקת למידת ה"שמאל" ולמידת "הימין". עד כמה להסכים לגוף ולתאוותיו, ואימתי לצאת כנגדו בחרב ובחנית.

ואכן כשהתקין עצמו יעקב אבינו לשלושת הדרכים – שָׁם את ה"**תפילה**" בתווך, בין המלחמה והדורון, וכמסופר בפרשה כי בתחילה התקין עצמו **למלחמה** – "וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה". לאחר מכן נעמד **להתפלל** – "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק וגו' הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ". ולאחר מכן התקין את **הדורון** – "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו וגו' וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ". הנה כי כן **התפילה** היא זו שעומדת **בין המלחמה לדורון**. בה תולים אנו את תקוותינו להשכיל האם עלינו להשתמש בשעה זו ב"**דורון**" או שמא לצאת ל"**מלחמה**".

* * *

זהו המאבק העיקש שבין יעקב ועשו לאורך כל החיים בהאי עלמא. עשו נלחם **בשתי ידיו** – ויעקב לעומתו נאלץ אף הוא להלחם **בשתי ידיו**.

עשו מנתב את **שתי ידיו** למלחמה עם הקדושה. "**וְהַיָּדַיִם – יְדֵי עֵשָׂו**". **בימינו** הוא צד ומשכנע מושך ומפתה בלבוש של אהבה וחיבה, **ובשמאלו** הרי הוא נלחם פנים בפנים בגלימה של שנאה ועזות פנים. ימינו קרויה "**יַד אָחִי**" ושמאלו "**יַד עֵשָׂו**", וכדאיתא **בשפת אמת** בפרשתין (ריש תרמ"ו) "שכתבו המפרשים, ושמעתיו גם כן **מאדוני מו"ז** (החידושי הרי"מ) **זי"ל**, פירוש **מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו**, כי ירא משני אופנים, מהתקרבות עשו להיות עמו כאח, ומשנאתו", ד"כתיב **הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו**, אם כן יש לו **שתי ידים**, והם שני התוארים: **אִישׁ יָדַע צַיִד** לרמות אנשים שיחשב להם כאוהב, **וְאִישׁ שָׂדֶה** – הרציחה" (שם תרס"ב ד"ה בפסוק הצילני), והיינו ש"היצר הרע מזיק מצד **הקירבות** ומצד **הרציחה**" (שם ריש תרמ"ה. וראה עוד שם תרמ"ד ד"ה בפסוק וירץ).

ולכן לעומתו נאלץ גם יעקב אבינו להשתמש בשתי ידיו. בימינו ל"**דורון**" ובשמאלו ל"**מלחמה**". שמאל דוחה וימין מקרבת. וכשכבר פורש הוא את ידיו לימין ולשמאל, הרי הוא מרים כלפי מעלה – "**וְכַפַּיִם פְּרִשׂוֹת הַשָּׁמָיִם**" – ומפיל את תחינתו לבוראו: "**הוֹרֵנִי ה' דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר**" (תהלים כז, יא). שלח נא חכמה ותבונה בלבי לדעת מתי וכמה אטה עצמי לימין, ומתי וכמה לשמאל.

זוהי המלחמה הכבדה, ולשמה נשלחנו להאי עלמא. וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר (בראשית ב, ח). "**אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר**" בגימטריא "**שמאל דוחה וימין מקרבת**". לשם כך נברא האדם.

וכאשר נזכה להשלים את שליחותינו בעבודה עם שתי הידים, אזי נודה נהלל ונשבח: "**יֹאמְרוּ גְאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר**". ולכשתבדוק תמצא שגם מקרא זה עולה בגימטריא "**שמאל דוחה וימין מקרבת**".

מי יתן ונזכה לכך!

חידוש הפמ"ג בדין חצי שיעור בגיד הנשה

בדיני **אבר מן החי** איתא בחולין קג, ב: "**כי אתא רב דימי אמר, בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי יוחנן: חלקו מבחוץ מהו** [פירש"י: "**חלקו מבחוץ**" לכזית אבר מן החי, חילק לשנים קודם שיתננו לתוך פיו, ואכל זה לבדו ואחר כך חציו השני. "**מהו**" – מי מצטרפי לחיוביה ככל שאר איסורים דקיימא לן דמצטרפי שיעורייהו לחצאין בתוך כדי אכילת פרס כדאמרינן בפרק בתרא דיומא, או דילמא כיון דחידוש הוא, דהא גידין ועצמות דעלמא לא מיחייב עלייהו והכא מיחייב (=כדאמרינן שם קב, א שהאוכל בשר אבר מן החי פחות מכזית והגידין והעצמות השלימו לשיעור כזית חייב משום 'אבר מן החי'), ואימא אין לך בו אלא חידושו, וכי אכיל ליה בבת אחת מיחייב, דסתם אכילה בבת אחת משמע, אבל לחצאין לא], **אמר ליה: פטור**". ובהמשך הסוגיא שם: "**רבי אלעזר אמר, אפילו חילקו מבחוץ נמי חייב, מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי**" [פירש"י: "**מחוסר קריבה**" – שנתרחקו זה מזה מעט, "**לאו כמחוסר מעשה דמי**" – כמי שלא אכל אלא חצי זית].

וכיון דבכל דוכתא קיימא לן דרבי יוחנן ורבי אלעזר הלכה כרבי יוחנן (רא"ש כתובות פ"א סי' כח), נראה איפוא דלהלכה קיימא לן **דבאבר מן החי ליכא דין צירוף 'בכדי אכילת פרס'**, וכל שלא הכניסו לפיו בבת אחת פטור [ולדעת **החת"ס** בסוגיא שם, גם רבי אלעזר מודה לרבי יוחנן שכיון שאבר מן החי חידוש הוא **ליכא ביה דין צירוף 'בכדי אכילת פרס'**, אלא שסובר דסתם אכילה בבת-אחת לא אתי אלא לאפוקי היכא ש"אין לפניו **אלא חצי זית** ואכלו ושוב הביאו **חצי זית אחר**", ורק בכהאי גוונא אין מצטרפין שני החצאים ופטור, "אבל כשהובא לפניו זית שלם וחילקו ואכלו" שפיר חייב, ד"כיון שמונח כולו לפניו אין כאן אלא מחוסר קריבה", עיין שם].

וידועים דברי **הפמ"ג** (יו"ד סי' סה משב"ז סק"ד) שכתב לחדש דהוא הדין **בגיד הנשה**, מאחר דגם הוא חידוש הוא, כדאמרינן (חולין צב, ב) "**עץ הוא והתורה חייבה עליו**", וכלשון המחבר (יו"ד סי' סה סעי' ט') "**גופו של גיד אינו אלא כעץ שאין בו טעם ואף על פי כן אסרתו תורה**", אם כן הרי הוא כאבר מן החי דאמרינן ביה "אין לך בו אלא חידושו, וכי אכיל ליה בבת מיחייב – דסתם אכילה בבת אחת משמע, אבל לחצאין לא" (כלשון רש"י הנזכר).

המנחת חינוך העתיק כמה פעמים את דברי הפמ"ג דכל היכא דחידוש הוא לא נאסר ביה חצי שיעור מן התורה

ולפי זה עלה ונסתפק גם בדין "**חצי שיעור**" באבר מן החי ובגיד הנשה, ונעתיק בזה את לשונו שם: "נסתפקתי כו' אם חצי שיעור אסור מן התורה בגיד הנשה כשאר איסורין או לאו, גם אי אכל כזית גיד הנשה כדי אכילת פרס אי מצטרף או לאו. ומה שהביאני לזה הוא, דביומא (עד, א) מרבינן חצי-שיעור מ'כל' (=חצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה, תלמוד לומר: 'כל' חלב, פירש"י: כלומר, אפילו כל שהוא), וגם טעמא דחזי לאיצטרופי (=רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, כיון דחזי לאיצטרופי – איסורא קא אכיל), וכתבו כולן דכל דלא איצטרופי אין איסור מן התורה כו'. אם כן אני מסופק, הא דאמרינן **חזי לאצטרופי**, אי הפירוש **הואיל אי יאכל מעט מעט כזית כדי אכילת פרס יבוא לידי מלקות וכרת – משום הכי אסרה התורה חצי שיעור, שלא ישכח ויאכל מעט מעט**, או פירוש **חזי לאיצטרופי** הוא **דאם נתיר לו חצי שיעור יאכל בבת אחת עם חצי שיעור אחר ויהיה שיעור שלם**. והנה בגיד הנשה קיי"ל עץ הוא והתורה אסרתו, ובסוף פרק גיד הנשה אמרינן: חלקו מבחוץ פטור, ופירש"י: חלקו לזית ואכל כדי אכילת פרס, משום דאין לך בו אלא חידושו. ואם **באבר מן החי** הוה חידוש, דאוכל בשר, הואיל ומצטרף גיד ועצם, כל שכן **גיד הנשה** דעץ בעלמא, לומר בו אין לך אלא חידושו – והלכתא דכזית כדי אכילת פרס לא נאמרה כאן כו'. **ולפי זה יהיה חצי שיעור מותר מן התורה בגיד הנשה, דלא שייך חזי לאצטרופי** כו' (=רצונו לומר: להצד ד'חזי לאצטרופי' ביאורו שמא ימשיך לאכול עוד מעט מעט בכדי אכילת פרס ויתחייב, אם כן מאחר דבגיד הנשה ובאבר מן החי ליכא דין צירוף 'בכדי אכילת פרס', נמצא דלא חזו לאצטרופי, וממילא חצי-שיעור בהו אינו אסור מן התורה)".

* * *

ומסיים שם הפמ"ג: "ועי' **פרי חדש** הלכות פסח (סי' תמב ס"ק ז-ח) לענין חצי שיעור בבל יראה, ועי' **שו"ת חכם צבי** בסימן פ"ו דשיער אחד בנזיר חזי לאצטרופי – היינו שישיר שתיהן בבת אחת (ועי' שם בתשובות הנוספות סי' טו). והדברים ארוכים. ואי"ה באו"ח **בפרי** הלכות פסח (סי' תמב שם משב"ז סק"ה; פתיחה ח"א פ"א אות ח') ובספרי **שושנת העמקים** (כלל כא) אבאר זה" [וע"ע **בפמ"ג** יו"ד סי' סב שם בשפתי דעת סק"ג].

וכוונתו בציונים אלו, דהנה לענין איסור "**בל יראה**" דנו הפוסקים אי פחות מכזית חמץ אסור מן התורה ב"בל יראה" כדין כל חצי שיעור באיסורין, והטעם לחלק בין איסור זה לשאר איסורי התורה, ביאר היטב **השאגת אריה** (חמץ סי' פא): "נראה לי ליתן טעם לדבר דמאי שנא לענין בל יראה דליכא איסורא כלל בפחות מכשיעור – מה שאין כן בכל האיסורים, משום דאמרינן התם דהא דחצי שיעור אסור מן התורה הוא משום דחזי לאיצטרופי כו', **והאי טעמא לא שייך אלא באיסורי אכילה דקיי"ל אם אוכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס מצטרף וחייב עליו, הרי שאם אכל עכשיו כל שהוא, כשיחזור ויאכל בכדי אכילת פרס עד שישלים עמו לשיעור כזית, נמצא האי כל שהוא שאכל כבר – באיסורא אכל למפרע, דהא איהו מצטרף ומשלים לשיעור אכילה**. אבל גבי בל יראה, דאפילו אם ישלים לבתר זמן לשיעור כזית, אינו עובר אלא **על מכאן ולהבא**, דכל זמן ששהה אצלו פחות מכזית ליכא איסורא כלל למפרע, דאפילו לבתר שהשלימו לכזית אינו עובר על שהיית פחות מכשיעור כלל **דלשעבר** אלא על **להבא** משעה שהשלים לכשיעור, וכיון דאי אפשר לעולם שיבוא לידי איסור על שהיה זו של פחות מכשיעור לענין בל יראה **למפרע**, לית לן בה".

ואמנם סברא זו מתאימה רק להצד בפמ"ג דחזי לאצטרופי ביאורו "**הואיל אי יאכל מעט מעט כזית כדי אכילת פרס יבוא לידי מלקות וכרת – משום הכי אסרה התורה חצי שיעור, שלא ישכח ויאכל מעט מעט**", אך להצד השני דחזי לאצטרופי ביאורו "**דאם נתיר לו חצי שיעור יאכל בבת אחת עם חצי שיעור אחר ויהיה שיעור שלם**", אם כן גם בבל יראה הוי לן לאסור חצי שיעור, דאע"ג דלית ביה צירוף 'בכדי אכילת פרס' וכיוצא, סוף כל סוף **אם נתיר לו חצי שיעור ישהה בבת אחת שני חצאים ויהיה שיעור שלם**. ואם כן מדברי הפוסקים שדנו להתיר פחות מכזית ב"בל יראה", מוכח דלא סבירא להו כצד זה, אלא דחזי לאצטרופי ביאורו משום שמא יצטרף **עתה** לאיסור, ואם כן כל היכא דלא שייך צירוף **עתה**, כגון בגיד הנשה ואבר מן החי **דלית בהו צירוף 'בכדי אכילת פרס'**, ליכא בהו איסורא דחצי שיעור מן התורה – וכדברי הפמ"ג.

והכי נמי במה שדנו הפוסקים אי תלישת **שערה אחת בנזיר** אסורה מן התורה מדין "חצי שיעור", גם התם טעם ההיתר משום דלא שייך בזה חזי לאצטרופי **עתה**, שכן גם אם יוסיף ויתלוש את השערה השניה לא יהא חייב **על למפרע משעת תלישת הראשונה**, אלא על להבא משעת תלישת שתי שערות, **ממש כסברת השאגת אריה בבל יראה**, ואם כן הפוסקים שהתירו הדבר משמע דסבירא להו כהצד הראשון בפמ"ג דחזי לאצטרופי ביאורו שמא יצטרף **עתה** לאיסור, ולהכי כל היכא דלא שייך צירוף **עתה**, כגון בגיד הנשה ואבר מן החי **דלית בהו צירוף 'בכדי אכילת פרס'**, ליכא בהו איסורא דחצי שיעור מן התורה, וכפי שנתבאר.

* * *

ודע כי **המנחת חינוך** בחיבורו העתיק כמה פעמים את דברי הפמ"ג הללו דכל היכא דחידוש הוא ולית ביה צירוף 'בכדי אכילת פרס' – לא נאסר ביה חצי שיעור מן התורה, והוסיף לפי זה לדון (מצוה קסג אות ח') שבאיסור **שרצים** "המאוסין מצד עצמן כגון עכברים ויתושין וכיוצא" לית בהו איסורא דחצי שיעור, משום דחידוש הם "דהא אינהו מאיסי ואף על פי כן אסרינהו רחמנא" (כלשון הפר"ח ביו"ד ריש סי' קנ). וכן דן לפי זה (מצוה שסח אות טז) שבאיסור **חרצן** לנזיר לית ביה איסורא דחצי שיעור, משום דחידוש הוא שאסרתו תורה הגם שאינו ראוי לאכילה (כמבואר בנזיר לד, ב בתוד"ה מחרצנים). וכן דן לפי זה (מצוה יט אות ג') שבאיסור **אכילת שאור** בפסח לית ביה איסורא דחצי שיעור, משום דחידוש הוא שאף שנפסל מאכילת כלב אסרתו תורה.

* * *

וכל זה לדעת הפמ"ג דכל היכא דחידוש הוא לית ביה איסורא דחצי שיעור, אמנם האחרונים פליגי על דעתו בזה, והארכו בזה טובא (ראה: שו"ת כתב סופר יו"ד סי' לד; מהר"ם שיק מצוה ג' אות ד' ובתשובותיו או"ח סי' רנד; כלי חמדה פרשת וישלח אות ג'; אחיעזר ח"ג סי' ה' אות ה'). והנה הדברים ארוכים הרבה וקצר המצע מהשתרע, ולא באנו אלא לבאר את דברי הפמ"ג וחידושו.

"וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו"

בהיות פעם **הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע** ב'ראדזימין', סיפר מעשה **מהאיש הקדוש רבי לייב שרה'ס זי"ע** שנקלע פעם לעיר **קאז'ניץ** והתאכסן באכסניה פשוטה לבל יכירו אותו, אולם בעל-הבית הבין ברעיוניו כי זה האיש הוא מהצדיקים הנסתרים, ולכן כאשר הכין את עצמו ליסע משם, ביקש ממנו שיבוא אל חנות ה"בדים" שלו לקנות איזה "סחורה" משם, ובכוונתו היה שיבוא אותו צדיק אל בית מסחרו ועל ידי זה יתברך המקום בעבורו.

ויעש **רבי לייב שרה'ס זי"ע** את רצונו, והלך עמו לחנותו והביט בכל ה"סחורה", ומשמש בכל בד ובד בידו ממש, ועל כל דבר אמר **שאין זה "סחורה"**, ואחר כך ראה "בתי ידים" (=כפפות) עומדות שם, ואמר: **זהו "סחורה" אבל אין זה עבורי...** ונסע משם לשלום.

ויהי בהמשך השנה, התרחשה מלחמה באזור העיר קאז'ניץ, ובאו אנשי המלחמה ופתחו את כל האוצרות והחנויות שבעיר ושדדו את כולם, חוץ מאותה החנות שביקר בה רבי לייב שרה'ס זי"ע שלא שדדו משם כלום אלא את ה"בתי ידים"...

וסיים **הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע** ואמר, שהוא יודע מאיזה פסוק בתורה לקח **רבי לייב שרה'ס זי"ע** לעשות את הפלא הגדול הזה, והוא הפסוק הכתוב בפרשת וישלח (לו, ו) "וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֵת כָּל נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו". סתם הדברים ולא פירש.

ע"פ 'רמתים צופים' מהרה"ק רבי שמואל משינאווא זי"ע, מערכת פרשיסחא אות כד [ואולי המכוון, דפירוש "וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", היינו שיעקב פעל ועשה ס'זאל עֶהם נִישְׁט גִיפֶעלֶען, כי התהלך בארץ ומשמש בה עד שהרגיש עשו שאין ארץ ישראל "סחורה" בעבורו. ומי יעמוד בסוד קדושים]

בדעת המדרש כי לא טוב עשה יעקב ששלח ונכנע לעשו

במדרש ריש פרשתין (עה, א) איתא שכאשר התפלל יעקב להנצל מעשו **"אמר לו הקב"ה: לדרכו היה מהלך, והיית משלח אצלו ואומר כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב?"** [כלומר: עשו הלך לדרכו ולא עלה על לבו כלל להתגרות ביעקב, אלא שיעקב עוררו עליו בהיותו משלח לו שלוחים דרך הכנעה לאמר **כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב,** ומזה נתעורר עליו לצאת לקראתו במלחמה (עץ יוסף). ואף על גב דכתיב "וְגַם הִלֵּךְ לִקְרָאתְךָ", אפשר לפרש **שמשליחות יעקב נתעורר לבוא לקראתו** (יפה תואר)].

ובהמשך שם (עה, ג): רב הונא פתח "**מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כָלֶב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ**" (משלי כו, יז), שמואל בר נחמן אמר: משל לארכי לסטים (=ראש השודדים) **שהיה** ישן בפרשת דרכים, עבר חד ושרי מעיר ליה (=התחיל להקיצו), אמר ליה: קום לך, דבישא שכיח הכא (=יש כאן חיה רעה וכיוצא), קם ושרי מקפח ביה (=התחיל אותו שודד להכותו ולקפחו), אמר ליה: **ניער בישא?** (=התעוררת בכדי לגרום לי רע?), אמר ליה: דמיך הוה ועוררתיניה (=הוא היה ישן ואתה עוררת אותו). כך אמר לו הקב"ה: **לדרכו היה מהלך, ואתה משלח אצלו ואומר לו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב?**. ע"כ.

ומנין ידעו זאת חז"ל שלא היה כלל בדעת עשו להתגרות עוד ביעקב? איתא **בשפת אמת** בפרשתין (תרמ"ה ד"ה במדרש) רעיון נפלא, וזה לשונו: "במדרש על שליחת המלאכים מביא הפסוק מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כָלֶב, דמיך היה ועוררתו כו'. נראה דחז"ל למדו מפסוק (תולדות כז, מה) **וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם,** והיא שלחה אליו את דבורה, **נראה דהיה נשכח אצל עשו השנאה**". ודפח"ח. וכבר כתב כן **בעץ יוסף** על המדרש שם: "**לדרכו היה מהלך" – שכבר נח רוגזה, שהרי אמו שלחה אחריו, ונאמר עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם.**

אך יש להתבונן, דלכאורה זהו דוקא לפירוש **רבי משה הדרשן** שהביא **רש"י** (לה, ח) ששלחה רבקה את דבורה להביא את יעקב, כדכתיב "**וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן**", ופירש רש"י: מה ענין דבורה בבית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב **וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם,** שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה. ע"כ.

אולם **להרמב"ן** שם דפליג על רש"י וסבירא ליה שלא היתה דבורה שלוחה מאת רבקה ליעקב, אלא שהיתה מינקת בבית לבן ולקחה עמו יעקב לכבודה "**כי רחוק הוא שתהיה הזקנה השליח שתשלח אמו ליעקב כדברי רבי משה הדרשן**", אם כן מנין לן שכבר נשכחה השנאה מעשו.

אך זה אינו, כי בודאי כיון שאמרה לו רבקה ליעקב "**קוּם בְּרַח לְךָ אֶל לָבָן אָחִי חָרָנָה, וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ, עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם**", בלי ספק לא יצא יעקב מבית לבן עד אשר שלחה אליו רבקה שליח לשוב משם, ואם לדעת הרמב"ן לא היתה זו **דבורה**, היה זה שליח אחר, וכיון שכן מוכח "**דהיה נשכח אצל עשו השנאה**". ואכן בלשון הרמב"ן עצמו משמע שנשלח אל יעקב **שליח** מרבקה, אלא ש"רחוק הוא שתהיה **הזקנה** השליח שתשלח אמו ליעקב".

* * *

ובאופן אחר נראה, בהקדם מה שיש לתמוה מפני מה נתעכב יעקב אבינו זמן רב בארץ ישראל קודם שנראה אל פני יצחק אביו, וכבר עמדו **המפרשים** בזה. ונראה לומר, כי לעולם לא שלחה אליו עדיין רבקה שליח שיצא משם (ודלא כדברי ה'שפת אמת' וה'עץ יוסף'), אלא "**מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים**" בא אליו "**בַּחֲלוֹם**" ואמר לו "**קוּם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ**", כמבואר בפרשת ויצא (לא, יא-יג), והיה יעקב מסתפק כיצד לנהוג, שכן מצד אחד אמרה לו אמו שישב בבית לבן עד שתשלח אליו לקוראו לשוב – **ועדיין לא שלחה לקוראו**, ומצד שני בא אליו ציווי מאתו יתברך לשוב – **ואתה ואמך חייבין בכבוד המקום.**

ועלה בדעתו להתנהג בהנהגה הכוללת את ציווי האם וציווי המקום יחדיו: מצד אחד **לשוב מיד לארץ ישראל כמאמרו יתברך**, ומצד שני **להתעכב שם ולא להראות אל אביו ואמו עד שתקראנו אמו.** וזהו הטעם שנתעכב הרבה בארץ ישראל ולא נראה מיד לקראת יצחק אביו ורבקה אמו, כדי שלא לסתור את דבריה שיבוא אליהם רק לאחר שתשלח לקוראו. ואמנם לאחר זמן הרגישה רבקה בלבה כי שככה חמת עשו מיעקב, **והיה זה אחר שכבר נפגשו יעקב ועשו ונתפייסו – שהרגישה זאת אותה הצדקת בלבה**, ואז שלחה אליו את דבורה לקוראו לשוב, ואמנם בדרך הליכתה לחרן מצאתו שכבר הגיע לארץ ישראל וקראתו משם לשוב לבית הוריו, ואז נסתיימה שליחותה ומתה שם. ודו"ק.

ויש לומר עוד בדרך דרוש, כי לעולם יש לומר כדעת רש"י בשם רבי משה הדרשן שבעודו בבית לבן שלחה אליו רבקה את דבורה לקוראו לחזור, אלא שידע יעקב כי חייה של דבורה תלויים במעשיו – ולכן ביקש להתעכב הרבה. והענין, על פי מה ששמעתי מפה קדוש **חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע** בשם **התפארת שלמה** "שאחר העקידה כשנודע לאברהם אבינו שנולדה בת זוגו של יצחק, ביקש מהשי"ת שתינצל מאנשי מקומה, אנשי רשע, ושתהיה לה יניקה ממקום קדושה, ואכן שלחו לה מן השמים "**מינקת**" – **יניקה דקדושה**, ובעת שבא אליעזר ויצאה רבקה משם שוב לא היו צריכים לה, ולכן **וַיְשַׁלְּחוּ אֶת רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת מֵנִקְתָּהּ** (חיי שרה כד, נט)". והוסיף **מרן אדמו"ר זי"ע** ואמר: "ויתכן לומר שלפיכך שלחה רבקה דוקא את **מינקתה** להחזיר את יעקב מבית לבן, כי הוצרכה לשלוח אליו **יניקה דקדושה**, היא היניקה ששלחו לה מן השמים להצילה מאנשי מקומה מבתואל ומלבן". עכדה"ק (פני מנחם' פרשת חיי שרה עמ' קיט-קכ).

ומעתה כיון שכל חיי דבורה הוקדשו להיות **יניקה דקדושה**, הבין יעקב אבינו כי כאשר ישוב לגמרי אל חצר הקודש של אביו ואמו, ויבוא אל שלימותו, **בודאי יכלו שנותיה של דבורה**, כי כל שליחותה בהאי עלמא מתחילה לא היתה אלא להיות **יניקה דקדושה במקום טומאה.** לכן נתעכב יעקב עוד ועוד, וגם לא קיים את נדרו עדיין, כדי למשוך ולאחר את זמן "סיום" בואו מבית לבן משום כבודה של דבורה והכרת הטוב למעשיה. ורק אחר שאמר לו הקב"ה להדיא "קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וגו' וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ", לא היה יכול להתעכב עוד, ונסע לשם והקים את המזבח, ואכן מיד באותה שעה "**וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה**", כי כלתה אז שליחותה בהאי עלמא וכפי שנתבאר.

ונמצא כי הכתוב "**וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה**" מיד אחר הקמת המזבח בבית אל, הרי הוא **כעין התנצלות** לבאר מפני מה התעכב יעקב עד עתה בכל ענייניו בארץ ישראל, יען הרגיש שחייה של דבורה תלויים בכך, וראיה לדבר – שכן מיד לאחר ששילם את נדרו בבית אל מתה. ודו"ק.

* * *

ואמנם כל זה לדעת **המדרש** שמגנה את יעקב ששלח לעשו, וסבירא ליה ד"**דמיך הוה ועוררתיה**", אך ידוע כי **הזוה"ק** בריש פרשתין (קסו, ב) "**מפליג בשבח ענין זה ששלח והכניע עצמו מאוד – והוא כענין שעיר המשתלח**" (לשון מרן החידושי הרי"ם זי"ע ב'ספר הזכות' בפרשתין). וכבר האריכו בספרים הקדושים לבאר מחלוקת המדרש והזוה"ק בזה. ואכמ"ל.

פרשת "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם"

וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה, וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה, וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי, וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית, וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה, וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר, וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר, וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב (לו, לא-לט).

פרשת המלכים נאמרה בפרשתין, ונכפלה כמעט בלשונה בריש ספר דברי הימים (א, מג-נ). **וברש"י** כאן: "שמונה היו (=בלע, יובב, חושם, הדד, שמלה, שאול, בעל חנן, הדר), **וכנגדן העמיד יעקב** (=היינו: כלל ישראל) **וביטל** מלכות עשו בימיהם, ואלו הן: שאול ואיש בושת, דוד ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח, כ) בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, ובימי שאול כתיב (מ"א כב, מח) וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ".

ופירוש הדברים, כי המלכים הללו "**אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם**", מלכו את מלכותם "**לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**", דהיינו קודם שהתחיל שאול **המלך הראשון שבישראל** למלוך במלכותו, ולכן בימיו כתיב "**וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם**", כי מעת שקמה המלכות בישראל בטלה מלכות אדום, ורק "**נִצָּב מֶלֶךְ**", כלומר: כלו מהם המלכים ולא היה עליהם אלא "**נִצָּב**", דהיינו ממונה, שהועמד על ידי ה"**מֶּלֶךְ**" שבישראל, והיה נכנע למלכותו. ונמשך הענין עד שמלכו **שמונה** מלכים בישראל – כנגד **השמונה** שמלכו לפניהם בארץ אדום, זרע יעקב כנגד זרע עשו, ולאחר מכן, בימי יורם בן יהושפט חזרה המלכות לאדום, כדכתיב "**בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ**". ונמצא "דמזמן שאול עד אותו זמן היה אדום משועבד תחת מלכי ישראל, ומלכות עשו בטלה בימיהם של שמונה המלכים שמשאול **עד יורם**" (לשון ה'מזרחי' כאן).

ולפי ביאור זה, הנה פרשה זו היא **מהמופלאות ביותר בכל התורה כולה**, שכן כל המלכים הללו **עדיין לא מלכו בזמן משה רבינו**, אלא חיו שמונה דורות קודם שאול – שחי כמעט ארבע מאות שנה אחרי שנכנסו ישראל לארץ, ואם כן פרשה זו מתחילתה עד סופה הרי היא נבואה על לעתיד, וכלשון **האבן עזרא** כאן "כי בדרך נבואה נכתבה זאת הפרשה", **ולא מצינו כזאת בכל התורה כולה שתאמר פרשה שלימה של נבואה גלויה ומפורטת לפרטי פרטים על העתיד לבוא**, שיבוא יום ויעמוד מלך **שיקרא** כך, ושם **אביו** כך, ושם **מולדתו** כך, ושם **אשתו** כך, ויעמוד במלכותו אחרי המלך פלוני וקודם למלך אלמוני. פלאי פלאים.

וענין זה גרם לכופר אחד, אשר מכונה בפי **האבן עזרא** בשם "**יצחקי**", לומר שלא נכתבה פרשה זו כלל בימי משה רבינו, אלא "**בימי יהושפט נכתבה זאת הפרשה**" אחר שכבר מלכו המלכים הללו, ומאז נכנסה לתורה ונעשתה חלק ממנה. והאבן עזרא נחרד מדבריו ואף מלעיג עליהם: "**הכי קרא שמו יצחק, כל השומע יצחק לו כו', וחלילה חלילה שהדבר כמו שדיבר על ימי יהושפט, וספרו ראוי להשרף**".

אך הגם שדחה את דברי הכופר הלז, הנה בעיקר הפרשה מפרש האבן עזרא שלא כרש"י, ולדעתו מלכו המלכים הללו באדום **קודם זמן קבלת התורה**, ופירוש "**לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**" היינו **קודם מלכותו של משה רבינו**, שנקרא בלשון הכתוב מלך, כדכתיב (וזאת הברכה לג, ה) **וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ** (וכן כתבו כמה מהראשונים). וכעין זה כתב **הרמב"ן** (פסוק לא ופסוק מ') שמלכו המלכים הללו באדום עוד קודם זמן קבלת התורה, והא דכתיב "**לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**", פירושו: "**ימים רבים קודם**", אבל "אין טעם **לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ** – שנמשכה מלכות אלה עד מלכות ישראל".

* * *

ולדעת רש"י שהפרשה כולה נאמרה בדרך נבואה, נראה לי לפרש בזה מאמר חז"ל ידוע שהתחבטו בו הראשונים טובא, והוא מאמרם ז"ל בריש בבא בתרא (יד, ב) כי "**משה כתב ספרו ופרשת בלעם**", אשר נדחקו הראשונים לבאר מפני מה יצאת "**פרשת בלעם**" מכלל שאר פרשיות התורה להיותה נמנית בפני עצמה. וכבר הארכנו הרבה במקומו בביאורי המפרשים בזה (ראה 'נעימים אמריה' פרשת בלק תשפ"ו עמ' 3).

ואמנם להמבואר כאן יתכן לומר, כי "**פרשת בלעם**" איננה הפרשה הנקראת בלשונינו "**פרשת בלק**", אלא היא הפרשה המופלאה דפרשתין, פרשת "**וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים**", אשר אליה כיוונו חז"ל לכנותה "**פרשת בלעם**" – על שם המלך הראשון הנזכר בה "**בֶּלַע בֶּן בְּעוֹר**" שהוא **בלעם הרשע**, וכדאיתא **בתרגום יונתן** בדברי-הימים שם: "וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִּי מְלַכוּ בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם קֳדָם עַד דְּלָא מְלַךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, **בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר רַשִׁיעָא**, הוּא לָבָן אֲרַמָּאָה, דְּאִתְחַבַּר עִם בְּנוֹי דְּעֵשָׂו מְטוּל לְמֶחְבָּלָא יַת יַעֲקֹב וְיַת בְּנוֹי, וּבְעָא לְהוֹבָדָא יַתְהוֹן". וכן מבואר בתורת קדוש ה' **האריז"ל** ('אוצרות חיים' שער הנקודים פ"ד) **כי** המלך הראשון "**בֶּלַע בֶּן בְּעוֹר**" הוא בלעם הרשע.

[והגם שדעת רש"י כי המלכים הללו מלכו שמונה דורות קודם שאול המלך, שהם שנים רבות אחר היות ישראל במדבר, יתכן דעל **רובם** קאי, אולם הראשון שבהם – בלעם הרשע – מלך כבר בזמן משה רבינו].

ואתי שפיר מה שהדגישו חז"ל כי "**משה כתב ספרו ופרשת בלעם**", לומר שלא יעלה על דעתך להרהר כדעת הכופרים שלא נכתבה פרשה זו שכולה נבואה בכלל שאר פרשיות התורה, ותאמר כי "**בימי יהושפט נכתבה זאת הפרשה**" רחמנא ליצלן, קא משמע לן **כי משה רבינו בעצמו כתב את הפרשה המופלאה הזו לפרטיה ולפרטי פרטיה בכלל תורתו יתברך**, וניתנה לו בסיני ככל שאר פרשיות התורה, **ונבואה מוקדמת** היא ולא חלילה **פרשה מאוחרת**. ודו"ק.

* * *

ואמנם קצת יש לעיין לדעת רש"י שמלכו המלכים הללו **אחר מתן תורה**, מהו זה שכתב בפסוק ל"ה "**וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב**" – שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב "**ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל**". וכן כתב בריש פרשת בלק, על הכתוב (כב, ד) "וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ": והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר "**הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב**", שבאו מדין על מואב למלחמה, אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ע"כ. ומקורו **בספרי ובמדרשים** שם (וע"ע סנהדרין קה, א וברש"י).

ובשלמא לדעת שאר המפרשים שמלכו המלכים הללו **קודם משה רבינו**, ולדידהו על כרחך המלך הראשון "בֶּלַע בֶּן בְּעוֹר" **איננו בלעם הרשע**, שפיר ילפינן מהאי קרא "**שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה**" מאז ימות "הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב", אלא שאחר כך בזמן היות ישראל במדבר "**בימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל**".

אבל לדעת רש"י שמלכו המלכים הללו אחר מתן תורה, אם כן "הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב" היה שנים רבות אחר מתן תורה, ואיך אפשר לנו ללמוד מזה ש"**בימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל**", דילמא בימי בלעם עדיין לא היתה שנאה ומלחמה ביניהם כלל. ולעת עתה לא מצאתי מי שיעיר בזה. וצ"ע.

* * *

צוף אמרים

פרשת וישלח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו (לב, ד). פירש"י: "**מלאכים ממש**". זה שנים רבות הראני **מו"ר הג"ר צבי אברמוביץ ז"ל** בעל מחבר ספרי "טעם הצבי", את דברי **החכם רבי וואלף היידנהיים זלה"ה** בחיבורו **תורת האלהים** ברישׁ פרשתין שכתב בהאי לישנא: "**מַלְאָכִים**" תרגם אונקלוס "**אֲזַגְּדִין**", כלומר: **שלוחים**, וכן נראה דעת רש"י באומרו: "**מלאכים ממש**". ע"כ. והוא פלא ותימה, שכן פירוש רש"י "**מלאכים ממש**" הוא לכאורה **בהיפך** מדעת התרגום דהיינו "**שלוחים**".

ואמרתי לפני **מו"ר הגר"צ ז"ל** כי לענ"ד דברי **הרוו"ה** הם מילתא בטעמא, כי הנה בכל התנ"ך כולו פירוש תיבת "**מַלְאָכִים**" היינו "**שלוחים**", כמו וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה **מַלְאָכִים** מִקָּדֵשׁ אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם (חוקת כ, יד), וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל **מַלְאָכִים** אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי (שם כא, כא), וַיִּשְׁלַח **מַלְאָכִים** אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר (בלק כב, ה), וכהנה רבות. ופירוש דברי רש"י כאן כך הם, כי בשלהי הפרשה הקודמת איירי קראי ממלאכי **עליון**, כדכתיב שם: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ "**מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים**", וחשש רש"י שמא יחשוב מי לפרש כי **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב "מַלְאָכִים" לְפָנָיו** - היינו **המלאכים הללו שהם מלאכי עליון**, לזה דקדק ופירש: "**מלאכים ממש**", כלומר: אל תעלה בדעתך שה"**מַלְאָכִים**" דהכא "**מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים**" הם, לא כן, אלא הם "**מלאכים ממש**" **של כל התנ"ך כולו**, דהיינו: "**שלוחים**" [ויש לומר עוד: מלאכים "**ממש**", היינו מלאכים **שיש בהם ממש**, דהיינו שלוחים **בשר ודם**, ולא מלאכי "**אלהים**"]. והוטבו הדברים מאוד בעיני מו"ר הגר"צ ז"ל.

ואמנם הגם שבלשון רש"י כשלעצמו יתכן להעמיס פירוש זה, אולם **במדרש** ריש פרשתין (ב"ר עה, ד) מפורש **להדיא** להיפך, כדאמרינן התם: "**מלאכים אלו שלוחי בשר ודם, רבנן אמרי: מלאכים ממש**". הרי שלשון "**מלאכים ממש**" ביאורו כפי שמפרשים בכל תפוצות ישראל דהיינו "**מלאכי עליון**", ורש"י נמשך מסתמא אחר לשון המדרש, ודלא כפירושו המחודש של הרוו"ה. ודו"ק.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת, וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה (לב, ח-ט). בפשטות כוונת הכתוב הוא, שחצה יעקב דייקא את הנזכרים כאן - **הָעָם הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים** - לשני מחנות, אבל את **נשיו** ואת **ילדיו** לא חילק [וכן מצאתי להדיא ברישׁ **האמונה והבטחון** להרמב"ן], כי "לא חצה יעקב **נשיו ובניו** לשני מחנות, אלא **העם אשר אתו והמקנה אשר לו**, שנאמר וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת"]. וראיה לדבר, דכתיב להלן (כג-כד) "**וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק, וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת הַנָּחַל**", הרי שהיו כולם עמו מקובצים יחד במקום אחד.

והא דכתיב בעת בוא עשו (לג, א) "**וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת**", לאו היינו "**וַיַּחַץ**" בתרא כ"**וַיַּחַץ**" קמא הנאמר כאן, ד"**וַיַּחַץ**" דהכא היינו שחילק את **הָעָם הַצֹּאן הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים** לשני מחנות **הרחוקים זה מזה טובא**, עד ש"אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה" (ויש שכתבו שהיו רחוקים זה מזה שיעור מהלך יום שלם, כדאיתא בספר 'חנוכת התורה' בפרשתין), אולם "**וַיַּחַץ**" דהתם היא **חציה מועטת לעשות "סדר" ביניהם מי יעמוד ראשון ומי אחרינו**, וכדמפרש קרא "וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרֹנִים". כן נראה לפרש פשוטו של מקרא.

אמנם **ברבינו בחיי** מבואר כי גם "**וַיַּחַץ**" קמא היינו חציית המחנה כולו, ובכללם גם נשיו וילדיו. וזה לשונו: "**וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ**" - הם השפחות וילדיהן והמחנה אשר עמם ויכה אותם, "**וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה**" - הם לאה ורחל ומחנה שעמם. ומקרא מלא פירש הכתוב "**וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת**". ע"כ. ולדבריו יש לעיין מפני מה אחר שחילקם שב וקיבצם מחדש להיותם במקום אחד, כדכתיב בלילה שהעביר את כולם את נחל יבוק, וכדכתיב בעת בוא עשו שניגשו אליו כולם וישתחוו.

ויתכן לומר, כי לעולם מתחילה חצה יעקב גם את **הנשים והילדים** לשני מחנות, וגם אחר כך כשהחליט לברוח ולעבור את נחל יבוק באישון ליל וקיבצם מחדש להעבירם, היה עדיין בדעתו שאחר חצותו את הנחל יחלקם מחדש לשני מחנות, אלא שאחר שנותר לבדו כשחזר לאחוריו ונתאבק המלאך עמו כל הלילה עד שהודה לו על הברכות ואמר "**כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים** - עשו ולבן - **וַתּוּכָל**", שוב לא פחד עוד מעשו כלל, ולכן השאירם יחד מקובצים במקום אחד, ולא חצם אלא בחציה מועטת לעשות סדר ביניהם מי יעמוד ראשון ומי אחריו, וכדכתיבנא.

וכאשר בינותי בספרים מצאתי כן בפירוש **רבינו אברהם בן הרמב"ם זלה"ה**, שכתב כי אף שמתחילה חצם לשני מחנות, עם כל זה אחר "שנתחזק בנבואתו ממאמר המלאך אליו: "**כִּי שָׂרִיתָ**" אזי "היה חוזר מדעה זו ואסף אותם אל מחנה אחד". וברוך שכוונתי.

אך שוב התבוננתי שבלשון **רבינו בחיי** לא נוכל להעמיס זאת, שהרי הביא ראיה מדכתיב "**וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת**" - להורות שכבר **מתחילה** חילק את נשיו וילדיו לשני מחנות, והרי מתחילה בודאי היו המחנות מרוחקים זה מזה, עד ש"אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה", ושוב איך יתפרש לדעתו מה שהיו כולם מקובצים בעת בוא עשו עד שניגשו יחדיו וישתחוו.

ואולי אין הכי נמי, גם אז עמדו הנשים והילדים במרחק רב מאוד ביניהם, עד כדי "וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה", אלא שלאחר שהשתחוה לפניו יעקב בכריעות הרבה ונשקו עשו על צווארו ובכה, לא פחד עוד יעקב, ושלח לקרוא לכולם למקום אחד, וניגשו וישתחוו זה אחר זה.

ועוד יש לומר, דלדעת רבינו בחיי אין פירוש "**וַיַּחַץ**" קמא - שעשה כן **בפועל ממש באותה שעה**, אלא רק **שהכינם לחציה וסידר הענין לפניהם**, באומרו: כאשר נתקרב למלחמה, תהיו אתם במחנה זה ואתם במחנה השני הרחוק ממנו, וכעין "תכנון מלחמה" שעושים קודם היציאה למלחמה. אולם לאחר שאמר לו המלאך "**כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל**", לא פחד יותר מעשו ולא חצם כלל, ולכן בעת בואו עמדו מקובצים יחדיו במקום אחד. וצ"ע בכ"ז.

אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ (לב, ט). פירש"י: "**מחנה**" **משמש לשון זכר ולשון נקבה**. ויש להתבונן, הן אמת שכן הוא, אולם מפני מה **באותו פסוק עצמו** נזכרו שני הלשונות מעורבין זה בזה - "**הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ**".

אמנם נודע כי בסטרא אחרא איכא דכר ונוקבא - ס"מ ולילית, ושניהם הן ראשי מחנותיו של עשו, מחנה הזכרים ומחנה הנקבות. והנה הכין יעקב אבינו את עצמו עם הנשים והילדים להלחם כנגד הכוחות העצומים הללו, ולזה אמר דייקא "**הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ**" בלשון זכר ונקבה מעורבין, להורות שכנגד מחנה **הזכר** של עשו וכנגד מחנה **הנקבה** שלו - יש במחנות הקדושה שהעמיד כח כנגדם, כי גם **מחנה הקדושה** שלו **משמש לשון זכר ולשון נקבה**.

ונראה כי מהאי טעמא שלח לו לעשו **חמש מאות ושמונים** בהמות - זכרים ונקבות מעורבין, יען כי מספר זה עולה לחשבון "**ס"מ לילית**" שבגימטריא "**תקף**" כנודע, והיינו שביקש לפעול על ידי מספר זה להכניע את כח **הדכר** וכח **הנוקבא** של עשו. וכן כתב **באוה"ח הקדוש** (פסוק טו): "שמעתי **ממורי זקני זצוק"ל** שנתכוון יעקב בחשבון ששלח מבעלי חיים חשבון "**שיערי**" שעולה בו "**תקף**" כו', לשבר **תוקפו**".

והגם **שבעל הטורים** (שם) כתב שלא שלח לו אלא חמש מאות **וחמשים** בהמות - ולא חמש מאות **ושמונים**, וכן איתא **בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לז) **ובילקוט שמעוני** בפרשתין (רמז קלב) שעשה יעקב חשבון של "מִקְנֶה קַנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם" ועלו למספר **חמשת אלפים וחמש מאות** צאן, ומיד לקח את מקנהו ועישר מהן "**חמש מאות וחמשים**" ושלחן לעשו (עי' 'זית רענן' להמגן-אברהם שם).

הנה חשבונם זה הוא לפי פירושם כי "**גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם**" אינם עולים למנין **שישים** אלא למנין "**שִׁלְשִׁים**", אולם לפירש"י כי "**גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת**" היו **שלושים** ומלבדם גם "**בְּנֵיהֶם**" היו **שלושים** (כדפירש החזקוני ומפרשי רש"י בדעתו), נמצא שעלו סך הבמהות לחמש מאות **ושמונים**. וכך הוא באמת החשבון **באוה"ח הקדוש** שם: "עזים ורחלים - ארבע מאות וארבעים, וגמלים שלושים עם בניהם הם **ששים** - הרי חמש מאות, פרות ופרים - חמשים, אתונות ועירים - שלושים, הרי חמש מאות ושמונים".

ושוב מצאתי שקדם לאוה"ח הקדוש **רבינו אליעזר אשכנזי זלה"ה** בספרו **מעשי ה'** (מעשי אבות פל"ג), וזה לשונו: "זה כמה שנים ראיתי באחד מן הספרים שחוברו בחכמת הקבלה, שהמנחה הזאת היתה **תק"פ בעלי חיים**, לפי ש"**גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים**" פירושו **שהגמלים** היו שלושים **ובניהם** שלושים, והיו תק"פ, חשבון **שעיר** לעזאזל, וכן נאמר על עשו אִישׁ **שָׂעִיר**, וכן היה הַר **שָׂעִיר** בחלקו, ולכך נתן לו מנחה בחלקו, ולקח יעקב נגד חשבון זה **שער"י צדק**, דאם לא כן למה הוצרך הכתוב להודיע מספרם, והיה מספיק שיאמר המינים ששלח". ודו"ק.

וַיִּפֹּק מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו (לב, יד). בספר **דובר ישרים** מהגה"צ רבי חיים דוד מרגליות זצ"ל אב"ד קויל (קא, ב מדה"ס) ביאר ענין מנחה זו כך: "**המגן אברהם** (סי' תל) הביא **שהמהרש"ל** היה דורש שכל אחד יאכל קודם פסח מעט מקמח של פסח, שמא היה שם חשש חימוץ, **ויתלה במה שאכל** כו'. והנה על פי דרך הלכה אין לדבר זה שחר, דאדרבה נימא שזה שלקח מרובא פריש, ומצה היה זה שאכל [ועוד יש קושיות, וכמו שהקשה המג"א גופיה ושאר פוסקים]. אבל הכוונה היא בדקות יותר, כי אנחנו מצווים ומוזהרים להשמר ממשהו חמץ, היינו הקליפה והיצר הרע וכח הטומאה, ומי הוא שיאמר זכיתי לבי ואין בי שמץ רע, על זה יעצו אותנו החכמים ליקח מקודם הפסח קצת מן הקמח של מצה לפסח - **על כוונה זו שִׁימְשָׁך כאן כח החמץ ויתפרש מאתנו**, ובזה נבוא אל המלך שמחים ונקיים וראויים ליראות פני ה' יתברך שמו" כו'.

"וכעין זה עשה יעקב אבינו בזה, כששמע שעשו הולך לקראתו וארבע מאות איש עמו להתנפל עליו ולהלחם עמו ולקחת את אשר לו, **הבין מזה שיש תחת ידו ובתוך רכושו מה שאינו כשר לגמרי ואינו שייך לו, והוא מחלקו של עשו**, כי מחטא הראשון נתערב טוב ורע - ובהטוב יש גם כן שמץ רע [וכן בהרע יש משהו טוב, כידוע שגם בעשו גופו היה משהו טוב, ועל זה נאמר (תולדות כה, כח) כִּי צַיִד בְּפִיו (עי' ספר הליקוטים שם; פע"ח שער ר"ח פ"א)]. והתחכם יעקב ולקח המנחה לשלוח לעשו, **ובמתנה זו יהיה נכלל כל השייך לעשו שישנו ברשותו**. וזה שאמר הכתוב **וַיִּפֹּק מִן הַבָּא** "**בְּיָדוֹ**", הוא חלקו של עשו שנאמר (שם כז, כב) **וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו**, ושלחו **מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו** - כשעיר המשתלח למדבר". עד כאן דברי הנפלאים. וע"ע **בתפארת יהונתן** כאן.

ואתי שפיר בזה להפליא מה שכתב **בעל הטורים** בפסוק "עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים", כי "**כל תיבה של זה הפסוק מסיים במ"ם כו', לפי שכל הבהמות ששלח לו היו**

צוף אמרים

בעלי מומים, שלא יקריב מהם קרבן". וכבר נתקשו המפרשים בהבנת דבריו בדרך ממה-נפשך, אם רצונו לומר שהיו הבהמות הללו **בעלי מומין גלויים וכבדים** ומזה ידע שלא יקריב עשו מהם קרבן, אם כן איך עלה בדעתו של יעקב שתהא מנחה כזו נושאת את פני עשו כדכתיב (לב, כא) "**כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וגו' אוּלַי יִשָּׂא פָנָי**", והלא הנביא צווח (מלאכי א, ח): "**וְכִי תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ** וגו' **וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה** וגו' **הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצֶךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ** וגו', הרי שבודאי ליכא נשיאות פנים בבעלי מומין. ואם רצונו לומר שהיו הבהמות הללו **בעלי מומין נסתרים וקטנים**, "דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא" (גיטין נו, א), אם כן איך ידע מזה "**שלא יקריב מהם קרבן**".

ובימי חורפי שמעתי לפרש, דלעולם היו הבהמות הללו בעלי מומין נסתרים וקטנים ב"דוכתא דלדידהו לאו מומא הוא", ואין כוונת בעל הטורים שידע יעקב **שעשו לא יקריב מהם קרבן**, אלא כוונתו דמהאי טעמא שלח לו בעלי מומין כאלו, משום שלעצמו לא היה לו צורך בהם, כי **הוא - יעקב - לא יקריב מהם קרבן**, שכן "לדידן הוה מומא" במומין כאלו.

והנה לדברי ה"**דובר ישרים**" מבואר שפיר כל הענין, בהקדם מה שאיתא **בזוה"ק** פרשת אמור (צ, ב ואילך) כי הטעם שמרחק השי"ת את בעלי המומין מלשמש לפניו במקדש ומלהקרב לפניו, זהו משום "דההוא פגימו אסהיד עליה", והיינו שהמום הגשמי מעיד על מום רוחני שבו, "וקדושה דלעילא לא שריא באתר פגים", עיין שם. ויש לומר, דמהאי טעמא כאשר הביט ודקדק יעקב במקנהו ומצא שם בעלי מומין, פגומים ומרוחקים, מיד ידע שאין אלו מחלקו - חלק הקדושה, אלא שייכים הם לעשו, וכלשון הדובר ישרים ש"**הבין מזה שיש תחת ידו ובתוך רכושו מה שאינו כשר לגמרי ואינו שייך לו והוא מחלקו של עשו**", ולכן "**וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ**" מחלק של "**הַיְדָיִם יְדֵי עֵשָׂו**" - דהיינו בעלי המומין - ושיגרן **מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו**.

ולפי זה אין צורך לומר שהתחכם לעשות כדברי המהרש"ל **לייחד דבר שימשך עליו חלק הטומאה, עשו** שלקח **להדיא את כל חלקי הטומאה שנקבצו אצלו**, שהם בעלי המומין שבמקנהו - דפגימו אסהיד עלייהו שהם מחלקו של עשו, וכפי שנתבאר.

ואחר שנים רבות מצאתי חומש המכונה "**יד כל בו**" שנדפס בפפד"מ תפ"ז, ובו פירוש "**מגדול דוד**" מאת הג"ר דוד לידא זלה"ה (שחו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע היה מצאצאיו מצד אבי אמו הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זי"ע שהיה מזרעו בן אחר בן - כמבואר ב'מגילת יוחסין' שבסוף ספרי 'שם ושארית - בידרמן'), **ושם בשלהי פרשתין ראיתי** שכתב בין הדברים "**דלדעת המקובלים שלח יעקב לעשו כל הפגומים, שהם מסטרא דעשו, שהם בעלי מומים**". ושמחתי על התיבות הללו כמוצא שלל רב.

ובדרך זה אתי שפיר גם מה שחידשו כמה מהמפרשים כי מה ששלח יעקב לעשו **מִן הַבָּא בְּיָדוֹ**", היינו מהממון שעשה ופעל בידיו בדרך תחבולה בבית לבן על ידי המקלות, ש"אלו הצאן שעל ידי תחבולה באו לו, הגם שהיה על פי הדין משום עֹם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל (ש"ב כב, כז; מגילה יג, ב; ב"ב קכג, א), **מכל מקום לא רצה בהם ונתנם מנחה לעשו, והיינו וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ**", היינו מה שהמציא עצמו על ידו **בכוחו ועוצם ידו**, מזה נתן מנחה לעשו" (כתב סופר' כאן). כי "**מה שבא מכח המקלות זה נקרא הַבָּא בְּיָדוֹ, בכח עצמותו**" (שפת אמת ליקוטים' ד"ה ויקח). ומשום ש"בלבו היה מצטער על זה מדוע השתמש לכתחילה באמצעים כאלו ולא סמך עצמו על השי"ת שבודאי לא יתן ללבן לקפח את שכרו, לכן אלה הצאן שנולדו על ידי תחבולות מעשי ידיו שלח במתנה לעשו, כי לא רצה ליהנות **מהם**" (פרחי אהרן' מהג"ר אהרן כהן ז"ל חתן בעל החפץ חיים זי"ע בפרשתין). וע"ע **אגרא דכלה** פרשת שופטים (ד"ה כי הגויים האלה).

ויש לומר, כי ממון כזה אשר יש בו שמץ פסול, מקרי מִן הַבָּא "**בְּיָדוֹ**" דייקא, כלומר: מהשפעת כוחו של "**הַיְדָיִם יְדֵי עֵשָׂו**", אשר דרכו במרמה ובתחבולה, בחמס ובגזילה. ולכן לא רק מה שבא לידי יעקב בדרך תחבולה **על ידי המקלות** עלה לחלקו של עשו, אלא גם **שאר הממון כולו שהביא מבית לבן** סופו שהגיע לידי עשו, וכפי שכתב **רש"י** בפרשת ויחי (נ, ה) "שנטל יעקב **כל כסף וזהב שהביא מבית לבן** ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה". וטעמא דמילתא, על פי מאמרם ז"ל (כתובות סו, ב) לגבי ממונו של נקדימון בן גוריון שאבד **כולו** הגם שרק **חלקו** היה שלא כראוי - משום ש"**בא זה ואיבד את זה**", ופירש"י: "**לפי שנתערב בו**". ולפיכך מתחילה כשראה יעקב שעשו רודף אחריו, הבין כי נמצאים בידו חלקים השייכים לו, ולכך "**וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ**" - מחלק "**הַיְדָיִם יְדֵי עֵשָׂו**" - את הממון שהגיע לידו **בהדיא** בדרך תחבולה ושילחו לעשו, אך את שאר הממון שהגיע לידו בכשרות השאיר ברשותו, אולם לבסוף כשראה שעדיין רודף עשו אחריו שלא ליתן לו חלק במערת המכפלה, הבין ששלטו "**הַיְדָיִם יְדֵי עֵשָׂו**" גם בשאר חלקי הממון שלו, ומשום ש"**בא זה ואיבד את זה**", ולכך נטל "**כל כסף וזהב**" שהביא מבית לבן, גם מה שניתן לו בכח אלקי ולא בדרך תחבולה, ונתנו לעשו, ועל ידי זה סילק מעצמו כל סרך שמץ ושייכות עם עשו.

רמז לדבר, מה דכתיב בדניאל (ב, מג) שרגלי הצלם העשויין מברזל רמזו למלכות הרביעית - מלכות אדום - דתהוי תקיפא כפרזלא, ונאמר שם "**הָא כְּדִי פַּרְזְלָא לָא מִתְעָרַב**", הנה **הָ**'א **כְּ**'די **פַּ**'רְזְלָא **לָ**'א **מִ**'תְעָרַב ר"ת **מכפלה**, והיינו שקנין מערת המכפלה היה סוף זיקוק והוצאת חלקו של הבָּא "**בְּיָדוֹ**" - "**הַיְדָיִם יְדֵי עֵשָׂו**, כי נתן לו אז יעקב לעשו את כל הכסף והזהב שעמל עליו לאורך עשרות שנים בבית לבן, הכל למען **הָ**'א **כְּ**'די **פַּ**'רְזְלָא **לָ**'א **מִ**'תְעָרַב עוד בבית יעקב עד עולם.

וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר (לב, כה). **וַ**'יִּתֵּר **יַ**'עֲקֹב **לְ**'בַדּוֹ ר"ת **לוי**, רמז למה שאיתא **בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לז) **ובתרגום יונתן** כאן שהמלאך בא בטענה ליעקב אבינו אמאי לא עשיר את בניו, ובאותה שעה עשיר את **לוי** (וע"ע ב"ר ע, ז).

[איתא **בתוס'** תענית ט, א (סוד"ה עשר תעשר) לפרש הכתוב (ראה יד, כב) עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה, ש"אם אין אתה מפריש העישור, **יהיה לאותו הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה**, דהיינו **עשו הרשע**, כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים". וכזה איתא **במדרשים** פרשת ראה שם שאם אין מעשרין "**סוף שהיוצא השדה מתגרה בכם, ואי זה זה, זה עשו הרשע דכתיב ביה: אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה**". והנה כאן נתקיים זאת למעשה, שכיון שלא עישר יעקב, ביקש שרו של עשו הרשע "**הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה**" לפגוע בו].

והא לך לשון **התרגום יונתן** כאן: "וְאִתְבַּחַשׁ מַלְאָכָא עִמֵּיהּ כִּדְמוּת גְּבַר, וְאָמַר: הֲלָא אָמְרֶת לְעֵשָׂו כָּל דִּילָךְ, וְהָא אִית לָךְ תְּרֵיסַר בְּנִין וּבְרַתָּא חֲדָא וְלָא עֲשַׂרְתִּינוּן, מָן יַד אַפְרֵשׁ אַרְבַּע בּוּכְרִין לְאַרְבַּע אִמַּהָתָא, וְאִשְׁתַּיְּירוּ תְּמַנְיָא, וְתַנָּא לְמִנְנֵי מִשְׁמְעוֹן וְסָלִיק לֵוִי בְּמִצְעָרָא, עָנֵי מִיכָאֵל וַאֲמַר: רְבוֹנֵיהּ דְּעָלְמָא דִּין הוּא עַבְדָּךְ" [=ויאבק מלאך עמו בדמות איש, ואמר: הלא הבטחת לעשר את כל אשר לך (כדכתיב: וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ), והנה יש לך שנים עשר בנים ובת אחת ולא עישרתם. מיד הפרישׁ ארבע בכורות לארבע אמהות, ונשתיירו שמונה, וחזר שנית למנות משמעון (=שכן את ראובן, יוסף, דן וגד, הבכורות, כבר הוציא מן החשבון) ועלה לוי במעשר, ענה מיכאל ואמר לפניו יתברך: רבונו של עולם זהו חלקך מהמעשר].

ולא ידענא מהו "**תְּרֵיסַר בְּנִין**", הלא **בנימין** לא נולד עדיין, ולא היה לו באותה שעה אלא "**חֲדָסַר בְּנִין**". ואמנם בלשון **התרגום** היה מקום לומר שהוא ט"ס וצריך לומר באמת: "**חֲדָסַר** בְּנִין וּבְרַתָּא חֲדָא, ומה שהמשיך ואמר שאחר הפרשת ארבעה הבכורות "**אִשְׁתַּיְּירוּ תְּמַנְיָא**", היינו בצירוף **הבת** שהזכיר מתחילה. אולם בלשון **הפרקי דרבי אליעזר** אי אפשר לגרוס כן, כי שם לא נזכרה **הבת** כלל רק **הבנים**, ואפילו הכי איתא שם: מה עשה יעקב, הפריש ארבעה בכורות לארבע אמהות, ונשתיירו "**שמונה**". אך הפירוש האמיתי הוא, כדמשמע **בפרקי דרבי אליעזר** שם, שטענת המלאך שיש לו שנים עשר בנים היינו בצירוף "**בנימין שבמעי אמו**". ולפי זה עולה שדעת הפרקי דר"א והתרגום יונתן שלא נשתהה יעקב אבינו בארץ ישראל זמן רב קודם לידת בנימין, אלא בתוך תשעה חדשים מעת בואו לארץ נולד בנימין, ועיבורו היה עוד בחוץ לארץ. וכן מצאתי בספר **משיבת נפש** הקדמון להלן בפרשתין (לה, כו) אהא דכתיב שם "**אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד לוֹ בְּפַדַּן אָרָם**", שמקשין **המפרשים** הלא בנימין נולד בארץ ישראל ולא בפדן ארם, וכתב ליישב: "**אומר אני שההריון היה בפדן ארם והלידה באפרת**". וכן כתב בפירוש **רבינו אברהם בן הרמב"ם זלה"ה** שם: "כוונתו (=כוונת הכתוב) על מי שנולד שם, וגם על מי שנתעברה ממנו בפדן ארם אף על פי שלא נולד אלא בארץ כנען - והוא בנימין". והיינו כדעת הפרקי דר"א והתרגום יונתן שבשעה שנתאבק המלאך עמו כבר היתה רחל מעוברת בבנימין.

אולם לדעת גמרא דידן (מגילה יז, א) שהביא **רש"י** בפרשתין (לג, יז) ובשלהי פרשת תולדות, שנשתהה יעקב מתחילה בסוכות י"ח חודש ובבית אל ששה חדשים, ורק אחר כך בנסעו מבית אל נולד בנימין, לפי זה לא יתכן שעיבורו של בנימין היה עוד בפדן ארם [וכפי שהעירו בזה רבינו אברהם בן הרמב"ם והמשיבת נפש גופייהו שם]. ודו"ק.

וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. שמעתי ממו"ר **הג"ר צבי אברמוביץ ז"ל** בעל מחבר ספרי "טעם הצבי", דפירוש וַיִּתֵּתֵר יַעֲקֹב "**לְבַדּוֹ**" היינו בלא **יוסף הצדיק**, ולכך "**וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר**". והמכוון בזה, על פי מה דאיתא **ברש"י** פרשת ויצא (ל, כה) על הכתוב "וַיְהִי כְּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי", דיוסף הוא "שטנו של עשו", ולכן "משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב". ונראה לומר, כי מעת שברח יעקב מלבן לבוא לקראת עשו אחיו, **לא עזב את יוסף אפילו לשעה קלה**, יען הוא היה כח הלהבה השולטת מרחוק לשרוף את עשו ואלופיו (וע"ע ב'תפארת יהונתן' לעיל פסוק כג), ולפיכך כאן כאשר חזר יעקב לאחוריו ונותר "**לְבַדּוֹ**" בלא יוסף, מיד נזדווג כנגדו שרו של עשו "**וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר**". עד כאן דבריו. ודפח"ח.

ואמרתי לבאר בזה המסורה שהביא **בעל הטורים** בפרשת ויגש (מד, כ), אהא דכתיב: וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי יֶשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ, ב' במסורה, הכא **וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ**, ואידך **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ**, עיין שם לדרכו. ולדברי **מו"ר הגר"צ ז"ל** יש לפרש: מה התם **וַיִּוָּתֵר הוּא "לְבַדּוֹ"** פירושו בלא **יוסף** - דעליה קאי הכתוב שם, אף הכא **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב** "**לְבַדּוֹ**" היינו בלא **יוסף** [וע"ע **בכתב סופר** פרשת ויגש ד"ה ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם].

סימן מנין פסוקי הפרשה: "**קליטה**" סימן, שעולה בגימטריא **קנ"ד**, וזהו כאשר מחשבין את הפסוק (לה, כב) "וַיְהִי בְּשָׁכֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר" **לשני פסוקים** - מפני הפיסקא שבאמצעו, אבל בלא זה עולין מנין הפסוקים **לקנ"ג** בלבד.

ושם "**קליטה**" מקורו בספר עזרא (י, כג) ונחמיה (ח, ז; י, יא), אולם שם כתיב "**קְלִיטָא**" באל"ף ולא בה"א. אך ראיתי **במנחת שי** עזרא שם שכתב כי "**יש ספרים: בה"א**", ואיני יודע למה לא הוכיח כן מהסימן דפרשתין, וכפי שהוכיח שם (י, מ) לגבי השם "**מַכְנַדְבַי**" שהוא בכ"ף אחר המ"ם ולא בבי"ת "**וראיה גדולה לדבר: שהרי הוא סימן לפסוקי לך לך שהם קכ"ו**", והכי נמי הוי ליה להוכיח ד"**קְלִיטָה**" הוא בה"א ולא באל"ף מהסימן דפרשת וישלח.

לקראת שבת
דרושים ופרפראות בקדושת השבת ומצוותיה

קדושת תוספת שבת וכפרתה אף על עוונות חמורים

א] בפרשת כי תשא (לא יג) כתיב: **וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִיא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם**, ודקדקו רש"י ושאר מפרשי הפשט מאי "אַךְ", וביארו לדרכם. **ובשפת אמת** שם (ריש תרמ"ה) כתב: דהנה פירוש "אֶת" – **תוספת שבת**, והיינו על ידי שמשתוקקין בערב שבת לקבלת שבת. ואיתא דמחצות יום הששי יש התנוצצות הארת השבת (עי' שער הכוונות 'ענין טבילת ערב שבת'; שם 'ענין כוונת חזרת עמידה' שלהי דרוש ה'), וזהו "אַךְ" – **חלק**, כמו שדרשו רז"ל (פסחים ה, א) על "אַךְ" בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ (=לאסור מחצות ערב פסח). עכדה"ק. ורצונו לומר, דבהאי קרא נרמז ענין **תוספת שבת** מריבוי "אֶת" **שַׁבְּתֹתַי**, וכיון שהתנוצצות הארת השבת מתחלת **בחצות יום הששי**, להכי כתיב נמי "אַךְ" אֶת שַׁבְּתֹתַי, כי תיבת "אַךְ" רומזת שבחצות דייקא מתחלת בחינת התוספת, כדרשתם ז"ל על "אַךְ" בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ – שפירושו: מחצות.

והנה כדברי **השפת אמת** שתוספת שבת נלמדת מריבוי "אֶת", כתב גם **רבינו הרוקח** בפירוש תפילת העמידה בשחרית דשבת, וזה לשונו: **וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "אֶת" הַשַּׁבָּת – לרבות תוספת מחול על הקודש**. ע"כ. ולימים מצאתי כזה **בהנהגות מקובלי צפת** (שנדפסו בריש 'ראשית חכמה' מהדורת וולדמן 'תולדות המחבר' עמ' 55, ובשלהי 'ספר החזיונות' למהרח"ו מהדורת שובי נפשי עמ' תקח) שהוסיפו ודרשו כן הן על התוספת **דערב שבת** והן על התוספת **דמוצאי שבת**, וזה לשונם: להכניס שבת מבעוד יום, לפחות שעה אחת קודם, וזהו: **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת**, **יוֹם הַשַּׁבָּת** לא נאמר, אלא "אֶת", מכאן שצריך להוסיף מחול על קודש כו'. אין לי אלא להוסיף מחול על קודש **בכניסתו**, **ביציאתו** מנין, שנאמר: עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ, יוֹם הַשַּׁבָּת לא נאמר, אלא "אֶת". ע"כ.

[וע"ע בחומש **היכל הברכה** מהגה"ק מקאמרנא זי"ע פרשת כי תשא שם: "שמעתי **ממורי דודי הצדיק מוהר"ר משה זצ"ל** (=מסאמבור), פירוש **אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**, שהוא ריבוי ומיעוט, **אַךְ** – **אֶת**. שקודם השבת מרבין נפש, ואחר כך עולה לקבל רוח, ואחר כך **נשמה** (=ועל זה נאמר 'אֶת' לשון תוספת וריבוי). **ואחר השבת** יורדין **ונתמעט** (=ועל זה נאמר 'אַךְ' לשון מיעוט), כידוע ממרן האר"י. וכל זה צריכין לשמור מאוד – **תִּשְׁמֹרוּ**". עכלה"ק].

* * *

ב] והנה תוספת זו מכונה בשם "**שַׁבָּתוֹן**", כדאיתא **בבעל הטורים** בפרשת המן (בשלח טז, כג) על הכתוב: **שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַה'**, וזה לשונו: "הקדים **שַׁבָּתוֹן לשבת** – ואחר כך **קֹדֶשׁ**, ובפרשת ויקהל (לה, ב) הקדים קֹדֶשׁ לשבת, דכתיב: **יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַה'**, לומר שמוסיפין מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו, שצריך שביתה קודם שיבוא עיקר הקדושה – ולאחר שיצאה הקדושה".

ובביאור **עיטור ביכורים** מהאדר"ת שם: "פירוש, לכן כתיב **שַׁבָּתוֹן** קודם תיבת **שבת**, כי **שַׁבָּתוֹן** מורה על **התוספת שמוסיפין** – ומילת **שבת** מורה על **עיקר שבת**, כדכתב **הרד"ק בשרשים** [בשורש 'איש'] כי אמר הכתוב (תהלים יז, ח) אִישׁוֹן – להקטין, לפי שהצורה נראית בעין קטנה, וכן דרך העברים להוסיף אותיות להקטין, כמו **שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן**, **שַׁבַּת** אמר על יום השבת מערב עד בוקר, **וְשַׁבָּתוֹן** על התוספת שמוסיפין מחול על הקודש. ועל פי הקדמה זו תבין כוונת רבינו דהקדמת **שַׁבָּתוֹן** לשבת מורה על התוספת **בכניסתו**, והכתוב **שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן** מורה על התוספת **ביציאתו**".

וזה ימים כבירים ראיתי בספר הנחמד **פתחי תורה** מהגה"ר פתחיה הארנבלאס ז"ל מו"ץ דוואראשא, פרשת אמור, שפירש ברעיון זה מאמרם ז"ל (שבת קיח, ב) "**אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים**", כי "**שתי שבתות**" היינו **עיקר השביתה** המכונה **שַׁבָּת**, **והתוספת** הנלוית לה המכונה **שַׁבָּתוֹן**, עיין שם לדרכו. ואנא אמינא עוד: "**שתי שבתות**" היינו **שתי השביתות של 'תוספת שבת'**, **שקודם השבת ושאחריה – מלבד עיקר שביתת השבת עצמה**, והיינו שעל ידי דחיית בחינת ישמעאל בתוספת שקודם השבת, ובחינת עשו בתוספת שאחר השבת (וכמבואר בהרחבה במאמר הקודם הנדפס ב'נעימים אמריה' פרשת חיי שרה תשפ"ז עמ' 8-7), נדחין שתי הקליפות הגדולות הללו, וממילא שביתת השבת עצמה מקודשת ונעלה עד מאוד, ומיד נגאלים.

* * *

ג] והנה ידוע כי השבת "קביעא וקיימא" לעומת המועדים ד"ישראל קדשינהו לזמנים" (ברכות מט, א; פסחים קיז, ב; ביצה יז, א), אך כל זה הוא רק לענין **עצם השבת**, אולם **התוספת שלפניה ושלאחריה** הנה היא מסורה ביד ישראל, וישראל הם דקדשינהו לזמן זה, ונמצא איפוא כי בכל **שבת** איכא גם בחינת **יום טוב** – במה שמוסיפין ישראל מחול על הקודש כל אחד כפום שיעורא דליביה.

וזהו שכתב **השפת אמת** במאמרי פרשת אמור (תרמ"ה ד"ה בענין): "בענין שנאמרה שבת בין המועדים (=בפרשת אמור שם פרק כג), יש לומר כי **מלבד מה דשבת קבוע וקיימא**, מכל מקום יש לבני ישראל חלק בקדושת השבת **אשר תלוי בהם**, כמו שכתוב (יתרו כ, ח) **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ**, מכלל דתליא **בהם** קדושת השבת". והנה סתם ולא פירש מהי הבחינה בקדושת השבת "**אשר תלוי בהם**", אמנם מה שסתם **השפת אמת**, פירש **מרן החתם סופר זי"ע** שם ('תורת משה' ד"ה שבת שבתון): "כי המועדים המה על פי בית דין שלמטה והקב"ה מסכים עמהם, מה שאין כן שבת בראשית אין צריך לבית דין, **אך התוספת שמוסיפין מחול על הקודש – הוא משלנו, וה' מסכים**, על דרך לָאֵל גְּמֹר עָלָי (תהלים נז, ג; ירושלמי כתובות פ"א ה"ב; נדרים פ"ו ה"ח; סנהדרין פ"א ה"ב)".

ויש לפרש בזה המאמר המפליא **שבזוה"ק** שלהי פרשת קרח (קעט, ב): "**לא זזה שכינה מישראל בכל שבתות וימים טובים ואפילו בשבתות דחול**", וכבר עמד **המשנה למלך** בספרו **פרשת דרכים** (דרוש כג) בכוונת המאמר, ובספרי הדרוש האריכו בו הרבה. ולהמבואר יש לפרש כי "**שבתות דחול**" הם **השביתות שמוסיפין ישראל על השבת לפניה ולאחריה**, והיינו כי הגם שאין ה"שביתות" הללו ביום **השבת** עצמו – אלא בימות החול מלפניו ומלאחריו, עם כל זה מתקיים בהם "**לָאֵל גְּמֹר עָלָי**", שמסכים עמנו השי"ת לעשותם קודש, כשאר קביעת החדשים והמועדות המתקדשים על ידי ישראל שמסכים עמנו השי"ת, ולכן משרה את שכינתו גם על ה"תוספת". וזהו אומרם: לא זזה שכינה מישראל בכל שבתות וימים טובים "**ואפילו בשבתות דחול**". ודו"ק.

ונראה להוסיף בזה מילתא, על פי המבואר במשנה באבות (פ"ה משנה ו') שאחד מהדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות הוא "**צבת בצבת עשויה**", ופירש **במדרש שמואל** שם רעיון מופלא ויקר, וזה לשונו: "**צבת בצבת עשויה**" – יהיה פירוש "**צבת**" מלשון "**רצון**", כמו: דְּי הֲוָה צָבֵא הֲוָא קָטֵל וְדִי הֲוָה צָבֵא מַחֵא וגו' (דניאל ה, יט). **והכוונה שגזר אז השי"ת שבהיות אדם חפץ במצוה – תיכף יֵעָשֶׂה רצונו ויגמור המצוה, על דרך "ה' יִגְמֹר בַּעֲדִי"** (תהלים קלח, ח). וזהו שאמר "**צבת**" – הרצון, "**בצבת עשויה**" – כלומר: **ברצון לבד שנתרצה בה, תהיה עשויה המצוה ותגמר, שייעיו מן השמים**. וגם אפשר שכוונו למה שאמרו ז"ל (ברכות ו, א) "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ו"**בצבת**" – ברצון לבד, מעלים עליו כאלו היא "**עשויה**". עכדה"ק.

והנה סתם אותו קדוש, **רבינו שמואל די אוזידה זלה"ה**, ולא ביאר לן מאי טעמא נגזר ענין זה **דוקא בערב שבת בין השמשות**. ומסתמא כוונתו, כי הדברים הנמנים שם שנבראו בערב שבת בין השמשות, **נבראו אחר חטא עץ הדעת**, ובאותה שעה שגבר כח הרע בעולם ראה השי"ת כי יקשה על האדם ביותר לבוא לידי מעשה בפועל, ולכן ברא כח מיוחד בין השמשות להשלים את הנגמר בדעת האדם ובתשוקתו – להביאו לידי מעשה, וגם באם לא יצליח – יצרף לו הקב"ה את מחשבתו הטובה למעשה. **רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ**.

ונמצא איפוא כי בזמן הזה של קודם השבת, זמן תוספת שבת, **אז נגזר באמת כי רצון האדם ותשוקתו יתקבל לפניו יתברך כמעשה**. והרי זה שורש המבואר בדברינו כאן שבחינת "תוספת שבת" שמוסיף האדם מעצמו על השבת – מתקבלת לפניו יתברך ומסכים עמנו להיותה קודש ולהשרות השכינה עליה כאילו קבעיא וקיימא היא כעצם השבת, כי אכן זאת היתה הגזירה מלפניו בשעה ההיא שבערב שבת הראשון בבריאה – שתשוקת האדם תהיה כ"**עשויה**" ממש. והדברים נפלאים.

* * *

ד] והנה נודע מאמרם ז"ל בגדולת יום השבת, אשר "**כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו**" (שבת קיח, ב), והיינו כי בכח השבת לסייע לְהָתֵם חַטָּאת וּלְכַפֵּר עָוֹן אפילו בחטא גדול כעבודה זרה – באם עושה תשובה (וכמבואר בט"ז ריש הלכות שבת). ומרגלא בפומיה **דחו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע** בשם אביו **מרן האמרי אמת זי"ע** ששאל: הנה סוף כל סוף חטא עבודה זרה **בר תשובה הוא**, אך איזה תיקון יהיה למי שנפל בחטאים החמורים שקשה עד מאוד להתקבל עליהם בתשובה כמבואר **בזוה"ק** בפרשת ויחי (ריט, ב), ואמר: **החטאים החמורים הללו מתכפרים על ידי תוספת שבת**. עכדה"ק.

וקודם שנבוא להתבונן במאמר הנפלא הזה, נספר מתחילה כיצד התגלגל המאמר לפה קדשו של מרן האמרי אמת זי"ע. ודבר זה למדנו מכתב שכתב **חתנו מוהר"ר יצחק מאיר בן הרה"ק רבי משה בצלאל אלטר הי"ד**, שנדפס בספרי "**שם ושארית**" (אשדוד תשע"ב עמ' קסב-ג), וזה לשונו: "זה כעשרה שנים אשר היה פה באוטוואצק **כ"ק מו"ח מרן שליט"א** (=מרן האמרי אמת זי"ע) בעת מלחמת הרוסים עם הפולנים, והיה רעב גדול, והיינו אצל שכן, **ואמר כ"ק מו"ח מרן שליט"א בשם ספר שראה אצל השכן** דבר נחמד, אשר ישנן עבירות שאין **יום כיפור** מכפר, עם כל זה **תוספת יום כיפור** מכפר. הגם שאין כח ביום כיפור לכפר, זה **מהדין**, אך מה שמתענה האיש בתוספת **יותר מכפי שנצטוה**, לכן יש כח יותר **בתוספת** מיום כיפור עצמו". ע"כ.

ומבואר שהרעיון במקורו נאמר לענין **תוספת יום כיפור**, אולם **מרן האמרי אמת זי"ע** השתמש בו נמי לענין **תוספת שבת** – ממש בסגנון האמור, "שעל ידי שיהודי מקיים יותר ממה שהוא מחוייב, זוכה למחילה אף על העבירות החמורות שמשורת הדין לא מהני תשובה עליהם" (לשון ה'פני מנחם' פרשת לך לך עמ' נד).

ואמנם ברשימה שהותיר אחריו בכתובים **חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע**, והדפסתיה לימים בספר **"פני שבת"** (עמ' כז-כח), מספר בה ששמע **מהג"ר בנימין מנדלזון ז"ל אב"ד קוממיות** כי מרן האמרי אמת זי"ע אמר **שבספר ההוא כתב כן על תוספת "שבת"**. וזה לשונו שם: "והוסיף **הרב מקוממיות שליט"א**, דהנה שמע פעם אחת **מאאמו"ר זצללה"ה** שראה **באיזה ספר**, ואמר **שזהו אמנם "בעל בתי'ש ספר" - אבל כתב בו דבר נכון**, דאיתא כל השומר שבת מוחלין לו על כל עוונותיו, והנה ישנם עוונות שתשובה אין מועיל, ועל זה - **תוספת שבת מועיל**". עכלה"ק.

והנה המאמר הזה לא נמצא כלל בספר **"אמרי אמת"**, ולא ב**"ליקוטי יהודה"** שליקט רבים מתורותיו, וגם ב**"בית ישראל"** לא נזכר אלא פעם אחת בלבד, בפרשת ויחי תשט"ז (ד"ה יום שבתון), בהאי לישנא: "איתא ששבת זמן תשובה ומכפר על עוונות, **והגיד כ"ק אאז"ל בשם מי שתוספת שבת מכפר על עוונות שאין מועיל תשובה**". עכלה"ק. אולם בפי קדוש **חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע** היה מאמר זה רגיל עד מאוד, והזכירו **עשרות פעמים** בדרשותיו ובשנות הנהגתו הקצרות, והאריך והרחיב בו ועשאו יתד ויסוד גדול בהכנה ובקדושת השבת.

* * *

ה] והנה **בבית ישראל** שם כתב מילתא בטעמא בביאור הענין, כי השבת עצמה היא בחינת **יעקב אבינו**, כדכתיב "וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ" (ישעיה נח, יד; שבת קיח, ב), ואילו תוספת שבת היא בחינת **יוסף הצדיק**, בסוד "יֹסֵף ה' לִי בֵּן אַחֵר" (ויצא ל, כד), כמבואר **בשפת אמת** (פרשת וישב ריש תרל"א), ולכן דוקא ה"תוספת" מכפרת על הענינים הללו, כי בשעה ההיא עומד "כוחו של יוסף" ומידתו - מידת היסוד, לסייע לאיש ישראל להתטהר מהעוונות הללו. עכדה"ק.

[בענין זה שהשבת היא בחינת יעקב והתוספת היא בחינת יוסף, ראה גם **אמרי אמת** פרשת זכור תרס"ז: "בשבת מתגלה האור הגנוז, דכתיב (עובדיה א, יח) וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה, **בֵית' יַעֲקֹב' אֵשׁ' ס"ת שבת**, יעקב הוא בחינת השבת כדכתיב וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, ויוסף הוא תוספת השבת, **התפשטות השבת**, וזה שאיתא (רש"י ויצא ל, כה) שלהבה שולטת למרחוק, היינו שהיא מבערת את הכל. ועיקר המלחמה הוא במידה של יוסף". עכלה"ק. ואיתא **בספרי קודש** דמהאי טעמא **יוסף** בגימטריא **שש הויו"ת**, **ויעקב** בגימטריא **שבע הויו"ת**, כי יוסף הצדיק הוא בחינת יום **השישי** ויעקב אבינו הוא בחינת יום **השביעי** - שבת קודש.

ויש להוסיף בזה, כי אכן ביוסף הצדיק נאמרה **ההכנה לשבת**, כדאיתא (מכילתא ריש פרשת בשלח; תנדב"א רבה פכ"ו; במדב"ר יד, ב): וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן (מקץ מג, טז), ערב שבת היה, ואין וְהָכֵן אלא שבת, כמה דאת אמר (בשלח טז, ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ. כי אכן בחינת יוסף היא ההכנה לשבת ו"תוספת שבת".

וזהו סוד הכתוב (ויגש מו, כט) **וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו**, כי תוספת שבת היא ההכנה והעליה לקראת השבת, שעל ידי שמוסיפין מחול על הקודש יכולים להתעלות ולקבל את בחינת השבת עצמה].

* * *

ו] ואמנם **חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע** ביאר מכוון אחר בעומק המאמר, ובדרך כלל היה מקדים לפרש לאיזה **"תוספת שבת"** התכוון **אביו הקדוש זי"ע** שמכפרת אף על עוונות חמורים, ונשמעו מפיו בזה **ג' אופנים**:

א) תוספת שבת כפשוטה - דהיינו להכין את עצמו לשבת בזמן מוקדם, לקבל השבת בשעה מוקדמת יותר בערב שבת, ולאחר את הוצאתה במוצאי שבת. כי תוספת שבת היינו **"מה שאיש ישראל מוסר מעצמו ועושה מהחול קודש, בבחינת קדש עצמך במותר לך"** ('פני מנחם' פרשת בראשית עמ' ה'), **ש"מוסיף את הרשות לקדושה"** (שם פרשת חיי שרה עמ' קכז), ולכן הוא זמן נעלה עד מאוד, ו**"יש אורות"** מיוחדים אז (שם פרשת בשלח עמ' עח).

ב) תוספת שבת באיכות - דהיינו להתקדש יותר במחשבה בדיבור ובמעשה במשך יום השבת. **"להיות נזהר לא רק ממלאכה, אלא גם במה שאמרו חז"ל** (שבת קיג, א-ב) **שלא יהא הלוכך, דיבורך, ומלבושך, של שבת, כמו של חול, לכבוד השי"ת שציוה על השבת"** ('אוצר מכתבים' ח"ב סי' שלו), וכמו כן **"אף על פי שהרהורים מותרים - יהיה כאילו כל מלאכתך עשויה"** ('פני מנחם' פרשת יתרו עמ' קיב), ו**"להרבות בעמקות ובהתעלות"** (שם עמ' קג), **"להוסיף בעמקות ובאיכות בשבת עצמה, כפי שאמר הלב שמחה בשם כ"ק אאז"ל 'שבת יעשה כולה תורה' - לעשות מכל עניני העולם תורה"** (שם פרשת מקץ עמ' שלט).

ג) תוספת שבת במשך השבוע - דהיינו להכין את נפשו לקראת שבת לפניה, **"שכל השבוע תהיה השתוקקות לשבת"** (שם פרשת יתרו עמ' קט), שתהיה הנפש **"נכספת ומשתוקקת לקדושת השבת"** ('אוצר דרשות ומאמרים ח"ב עמ' קמט), ומלאה **"רצון טוב וגעגועים לשבת"** ('פני מנחם' פרשת בראשית עמ' טו). **"ולהרהר בתשובה בערב שבת - עד שיבואו לו הרהורי תשובה בכל לבו בהמשך הזמן והשנה"** ('אוצר מכתבים' שם).

וכן להמשיך כח והארה מהשבת לאחריה, **"להמשיך הרצון וקדושת השבת לימי החול"** ('פני מנחם' פרשת בה"ב עמ' קסט). כי תוספת שבת **"היא הקדושה שהאדם ממשיך מן השבת לכל ששת ימי המעשה"** (שם פרשת ראה עמ' עא), והיינו ש**"מוסיף בעצמו בחינת שבת במעשיו בימי החול"** (שם פרשת שמות עמ' ט'). ולכן צריך **"להמשיך את השבת לימי החול - שימשיך להיות בבחינת שבת"** (שם פרשת משפטים עמ' קכז), עד **"שתחקק רשימא באדם מכל שבת"** (שם פרשת ויק"פ עמ' רלא).

והטעם שיש כח רב ב"תוספת שבת" לכפר על העוונות החמורים, היה מרגלא בפומיה לבאר כי הענינים הללו יסודם **תשוקות והרהורים ומחשבות רעות** רחמנא ליצלן, ולפיכך על ידי תוספת שבת שעניינה **תשוקות והרהורים ומחשבות טובות**, שמשתוקק האדם ומתגעגע להוסיף בקדושת השבת, הן בכמות והן באיכות, באה התשוקה לקדושה ומכפרת על התשוקה לטומאה. כי **"אם החומד לעבירה מטמא מחשבתו וגופו, על אחת כמה וכמה מידה טובה מרובה, שהחומד לאהבת השי"ת ולמלכותו משפיע טהרה, ומתקן את הלב החומד שעבר על לא תחמוד"** (שם פרשת בראשית עמ' טו). ולכן **"על ידי שבני ישראל מטהרים עצמם מערב שבת, כדאיתא בספרים שטבילה בחמין בערב שבת היא מעין טבילת נהר דינור, ומשתוקקים לשבת, ועושים תשובה בערב שבת, בזה מהפכין התשוקות הרעות לתשוקות טובות, ומתכפרים מכל הפגמים"** (שם פרשת וירא עמ' פה) [וע"ע 'פני מנחם' פרשת בה"ב עמ' קסח-קסט ביאור פנימי ועמוק בזה].

* * *

והוא גופיה זי"ע אכן היה מקדים מאוד את הכנותיו לקראת שבת, ולעת חצות יום השישי כבר לבש בדרך כלל בגדי שבת, וכמעט שלא עשה מלאכה עוד - אלא בדרך הכרח גדול, וכל תשוקותיו ומעייניו היו לקראת בוא יום ה' הגדול.

ובדידי הוי עובדא, שזכיתי הרבה להתכתב עמו בדברי-תורה, והסדר היה שאחרי שכתבתי לו לא הייתי מוסיף לכתוב עוד בסוגיות אחרות עד שקיבלתי "מכתב תשובה". ויהי היום, אחרי כג' חדשים שלא כתבתי לו, שאלני: **מדוע אינך כותב עוד?** ואמרתי: **הלא כתבתי ולא קיבלתי תשובה לכן לא ידעתי אם להמשיך...** ונעשה נבוך קצת ואמר: **אינני זוכר שקיבלת מכתב ממך, אדרבה אני ממתין לחידושיך**. ואמרתי: פלוני אלמוני היה השליח ומסר את מכתבי בעת שנכנס ל**"שלום-נעֶמעֶן"** קודם השבת, ומיד פלט אנחת רווחה ואמר לי: **"אַה, פון פאַר'ן שבת גִידֶענְק אִיך נִישְׁט ג-אָ-רְ-נִ-י-שְׁ-ט"** (=מהזמן שקודם שבת איני זוכר מאומה...). ובתוך כדי דיבור קם ופתח את המגירה הקבועה בשולחן שב"שלום שטוב" לחפש בה, ואכן מצא שם את המכתב ששלחתי...

וזכרוני גם בערב שבת "אופרוף" שלי, שנכנס עמי **זקני הרבני המפורסם מוהר"ר יהושע הלר ז"ל** ל"שלום-נעֶמעֶן" בערך שעה קודם כניסת השבת, ואחר שקיבל את פנינו אמר זקני **מהר"י ז"ל** כי חפץ הוא ליתן **"פדיון"** גדול לרגל השמחה [והיה זאת מעטפה ובה כעשרים אלף דולר!], והרים **אדמו"ר זי"ע** את ידיו ואמר: **"מתקרבת השבת וכבר אינני נוגע במוקצה"**, ופתח את המגירה שלפניו ואמר לו שבאם חפץ יכול הוא להניח את המעטפה שם...

כשיצאנו אמר לי זקני **מהר"י ז"ל** בהתרגשות, כי ראה כבר פעמים רבות את חו"ז אדמו"ר זי"ע ומכירו מקרוב, אולם את הצורה הקדושה והמרוממת שהיתה לו אז קודם השבת - עדיין לא ראה מעולם, ועד סוף ימיו היה חוזר ומזכיר לי את תואר פני אדמו"ר זי"ע באותו ערב שבת. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

לעילוי נשמת
הרה"ח רבי **אברהם פאלוך** ז"ל
בן הרה"ח רבי **יצחק שמחה** הי"ד
נלב"ע י"ט כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

כל הזכויות שמורות

הארות והערות יתקבלו בברכה

לתרומות והנצחות: מכון **"נעימים אמריה"** NEIMIMAMUREYU@GMAIL.COM

ניתן להשיג את ספרי הרב שליט"א

כהלכות הפסח - עניני פסח / הלכה ומנהג ✦ **סוכת שלומך** - מצוות חג הסוכות שבביהמ"ק / הלכה ומנהג ✦ **מרא דשמעתתא** - שיעורים על סדר פרשיות התורה והמועדים ✦ **ביד נביאיך** - על נביאים וכתובים ✦ **איגרת הפורים** - על מגילת אסתר ✦ **נס לשושנים** - מאמרים בעניני חנוכה ✦ **הליכות הרועים** - רבוה"ק לבית גור זי"ע / הלכה ומנהג אזל מהמלאי ✦ **שם ושארית** - הרה"ק רבי משה בצלאל אלטר הי"ד ✦ **שם ושארית** - הג"ר יעקב מאיר בידרמן זצ"ל אזל מהמלאי ✦ **קונטרס "דער קאצקער קוויטל"** + מאמר "פדיון הבן באלכסנדר" ✦ **ספר מסעות האמרי אמת לארה"ק** נמצא בהגה"ה מחודשת ויצא אי"ה בקרוב